

Asia: VN/8915/2024

Työ- ja elinkeinoministeriön lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle työnhakijan palveluprosessin ja työnvälityspalveluiden kehittämistä koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Onko teillä yleistä lausuttavaa esityskokonaisuudesta?

Ei yleisiä huomioita. Vammaisfoorumi on 28 valtakunnallisen vammaisjärjestön yhteistyöjärjestö, jonka tarkoituksena on YK:n vammaisten ihmisten oikeuksia koskevan sopimuksen mukaisesti edistää vammaisten ihmisten tasa-arvoa ja yhdenvertaisen osallistumisen mahdollisuuksia yhteiskunnassa. Vammaisfoorumi edustaa jäsenjärjestöjensä kautta noin 223 000 vammaista ja pitkäaikaissairasta ihmistä.

Vammaisfoorumi kiittää lausuntopyynnöstä.

1. Onko teillä yleistä lausuttavaa palveluprosessista?

Vammaisfoorumi pitää hyvänä sitä, että palveluprosessi perustuisi vahvasti asiakkaan palvelutarpeeseen, jonka työvoimapalveluiden asiantuntija arvioisi alkuhaastattelussa. Palvelutarpeen arvioinnissa on olennaista sen yksilöllisyys ja myös vammaisuuteen liittyen yksilöllisen tilanteen arviointi ja siitä seuraava palvelutarve. On hyvä, että työnhakukeskustelut järjestetään työnhakijan ja palvelutarpeen osalta tarkoituksenmukaisimmalla tavalla ja että alkuhaastattelun yksilöllisyyttä ja läsnätapaamista korostetaan (ei ryhmä, ei etä).

Vammaisfoorumi korostaa, että palvelutarpeen selvittäminen vaatii osaamista asiantuntijalta. Pelkkä alkuhaastattelu ei välttämättä riitä siihen, että työnhakija ohjautuu asian- ja tarpeenmukaisiin palveluihin ja hänen palvelutarpeensa tulevat yksilöllisesti arvioitua. Asiantuntijat tarvitsevat tietoa vammaisuudesta ja osaamista eri tavoin vammaisten työnhakijoiden kohtaamiseen. Vammaisfoorumi ry haluaa erityisesti painottaa työvoimaviranomaisen asiantuntijoiden asiantuntemuksen pitämistä ajan tasalla koskien työkykyyn liittyviä kysymyksiä sekä vammaisille ja osatyökykyisille suunnattuja palveluita. Työvoimaviranomaisen asiantuntijat ovat niitä henkilöitä, jotka toimeenpaneavat paikallisella tasolla YK:n yleissopimusta vammaisten henkilöiden oikeuksista.

Vammaisfoorumi muistuttaa myös, että vammaisen työnhakijan kohdalla on olennaista huomioida vammaisjärjestöjen kumppanuuden mahdollisuus palvelutarpeen arvioinnissa ja työllistymissuunnitelman laatimisessa työnhakijan tätä toivoessa.

2. Koetteko alkuhaastattelun järjestämisen määräajan pidentämisen viidestä arkipäivästä kymmeneen arkipäivään kannatettavana?

Vammaisfoorumi katsoo, että muutos viidestä arkipäivästä kymmeneen arkipäivään vastaa nykyistä tilannetta eikä sinänsä tuo muutoksia vallitsevaan tilanteeseen. Lainsäädännöllä on kuitenkin hyvä rajata tavoiteaika kymmeneen arkipäivään.

3. Onko täydentävien työnhakukeskustelujen perustuminen asiakkaiden palvelutarpeeseen mielestänne tarkoituksenmukaista?

Vammaisfoorumi katsoo, että työnhakukeskustelujen perustuminen asiakkaiden palvelutarpeeseen on tarkoituksenmukaista. Näin on mahdollista suunnata resursseja niille asiakkaille, jotka tarvitsevat enemmän tukea. Vammaisfoorumi huomauttaa, että kaikki mitä asiakassuhteessa tehdään, pitää perustua palvelutarpeeseen. Tämä edellyttää, että palvelutarpeen arviointi tehdään asiantuntevasti alkuhaastattelussa. Palvelutarpeen arvioinnissa työvoimavirnamaisella on oltava riittävästi aikaa perehtyä työnhakijan tilanteeseen ja palvelutarpeen arviointiin sekä riittävä osaaminen. Lisäksi ohjaus monialaisiin palveluihin voi tapahtua jo tässä vaiheessa. Täydentävät työnhakukeskustelut eivät voi olla vain valvontaa siitä, mitä työnhakija on tehnyt tai jättänyt tekemättä. Vammaisfoorumi katsoo, että työnhakukeskustelujen tulisi muistuttaa uravalmennusta. Vammaisfoorumi pitää tärkeänä, että työnhakijalle haettavaksi osoitettujen työpaikkojen velvoittavuus koskisi myös työpaikkoja, joita työnhakukeskusteluissa esitellään. Keskusteluissa tulee erityisesti kuulla vammaista työnhakijaa ja yksilöllisesti selvittää esiteltävien työtehtävien soveltuvuus. Mikäli esitellään työpaikkaa ja tehtäviä, jotka eivät sovellu vamman ja työkyvyn vuoksi, ei näistä hakemisesta kieltäytymisestä saa rangaista (viittaus kohtaan 4 ja ”Työnhakuvelvollisuus” ja ”Työtarjoukset”)

4. Näettekö nykyisestä muistutuskäytännöstä luopumisen ja työnhaun voimassaolon päättyminen ensimmäisestä asioinnin laiminlyönnistä kannatettavana?

Vammaisfoorumin näkemyksen mukaan on kohtuutonta, että ensimmäisestä virheestä työnhaku katkaistaan. Se mikä näyttää laiminlyönniltä työvoimaviranomaisen näkökulmasta, voi johtua inhimillisestä virheestä verkkopalvelussa (vammasta tai toimintarajoitteesta, esim. näkövamma, neurokirjo, aivovamma, kehitysvamma, hahmottamisen tai toiminnanohjauksen vaikeudet tai kognitiiviset ongelmat voivat aiheuttaa haasteita verkkopalveluissa). Vammaisfoorumi ehdottaa, että ensimmäisestä virheestä tai laiminlyönnistä lähetetään työnhakijalle muistutus tekstiviestillä tai asiakkaalle sopivalla viestintätavalla. Työnhaku katkaistaisiin vasta toisesta laiminlyönnin kerrasta. Vammaisfoorumi huomauttaa, että työttömyysturvaa koskevassa muutosehdotuksessa 2 a luku 9§:n mukaan työttömyysturva on katkeamassa vasta toisesta laiminlyönnistä.

Vammaisfoorumi painottaa, että ennakollisen ilmoittamisen täytyy olla virheetöntä ja aukotonta, jos muistutuksesta luovutaan. Työnhakijan harteille laitetaan tässä esityksessä paljon velvoitteita ja odotetaan, että kaikki työnhakijat osaavat tehdä nuo asiat (rekisteröityminen, ajan varaaminen, työnhakuprofiili). Tällaisissa tilanteissa voi tapahtua ihan inhimillisiä virheitä johtuen osaamattomuudesta tai siitä, ettei pysty käyttämään verkkopalvelua oikein.

5. Koetteko työllistymissuunnitelmien sisältöjen määrittelyn olevan palveluprosessin toimivuuden kannalta oleellisia?

Vammaisfoorumi näkee työllistymissuunnitelmien sisältöjen määrittelyn kannatettavana. Työvoimaviranomainen kohtaa vammaisia työttömiä henkilöasiakkaita melko harvoin. Vammaisfoorumi lausui arviomuistiota koskevassa lausunnossaan, että työvoimaviranomaiselle suunnattujen ohjeiden tulee olla selkeitä ja helposti käytännön työssä sovellettavia. Vammaisfoorumi näkee, että hallituksen esitysluonnosta on viety oikeaan suuntaan, sillä ilman selkeästi määriteltyä työllistymissuunnitelmaa voi yksilöllisesti räätälöityjä ratkaisuja, kuten yksilöllisten kohtuullisten mukautusten tarvetta, olla vaikea hahmottaa ja niitä työnantajankin näkökulmasta työpaikan löydyttyä toteuttaa.

6. Koetteko asiakkaiden palveluprosessiin sisältyvien asiakastapaamisten sisältöjen määrittelyn olevan palveluprosessin toimivuuden kannalta oleellisia?

Vammaisfoorumi näkee hyvänä, että asiakastapaamisille on määritelty sisältö, koska näin taataan tasalaatuisempia asiakastapaamisia koko maassa. Näin saadaan varmuutta siitä, että kaikki tarpeellinen on käyty läpi työnhakijoiden kanssa. Vammaisfoorumi muistuttaa, että työvoimaviranomaisen ymmärrystä ja osaamista vammaisuuteen liittyvistä asioista tulee kuitenkin edistää ja yhteistyötä vammaisjärjestöjen kanssa tulee vahvistaa.

1. Onko teillä yleistä lausuttavaa työnhakuvelvollisuutta koskevista muutoksista?

Vammaisfoorumi pitää erinomaisena seikkana sitä, että työnhakuvelvollisuutta koskevia perusteluja edellytetään työllistymissuunnitelmaan.

2. Näettekö, että alennetun työnhakuvelvollisuuden asettamisen yhteydessä arvioitavissa seikoissa on huomioitu oleelliset tekijät?

Vammaisfoorumi on tyytyväinen, että työkyky on yksi niistä seikoista, jotka täytyy huomioida työnhakuvelvollisuutta asetettaessa. Vammaisfoorumi pitää tärkeänä, että jatkossakin työvoimaviranomaisella on käytössään työkykykoordinaattoreita, jotka tunnistavat vammaisten henkilöasiakkaiden palvelutarpeet ja -mahdollisuudet paremmin ja työvoimaviranomainen voi konsultoida heitä. Työkykykoordinaattoreilla on pääsääntöisesti myös yhteydet vammaisjärjestöihin.

3. Tukeeko työnhakuvelvollisuutta koskevan sääntelyn yksinkertaistaminen ja tietyistä poikkeuksista luopuminen työnhakuvelvollisuuden tarkoituksenmukaista asettamista?

Ei lausuttavaa.

4. Työnhakuvelvollisuuteen ehdotettavat muutokset tuovat tietyt asiakasryhmät (esim. osa-aikatyössä olevat sekä henkilöt, joilla on tiedossa myönteinen muutos työnhaun tilanteeseen) yleisen työnhakuvelvollisuuden alentamisen kriteerien piiriin. Näettekö tämän kannatettavana?

Vammaisfoorumi on tyytyväinen, että työkyky on yksi niistä seikoista, jotka täytyy huomioida työnhakuvelvollisuutta asetettaessa. Tämä on tärkeää huomioida silloin, kun henkilö tekee osa-

aikatyötä sen vuoksi, että hänen työkykynsä ei riitä kokoaikaiseen työhön. Vammaisfoorumi pitää tärkeänä, että jatkossakin työvoimaviranomaisella on käytössään työkykykoordinaattoreita, jotka tunnistavat vammaisten henkilöasiakkaiden palvelutarpeet ja -mahdollisuudet paremmin ja työvoimaviranomainen voi konsultoida heitä. Työkykykoordinaattoreilla on pääsääntöisesti myös yhteydet vammaisjärjestöihin.

Lakiehdotuksessa esitetään, että työnhakuvelvollisuutta ei asetettaisi, mikäli myönteinen muutos tapahtuu kuukauden kuluessa. Vammaisfoorumi toivoisi, että tässä kyseisessä tilanteessa työvoimaviranomaisilla olisi laajempi harkintavalta, jos esim. työnhakija on jäämässä perhevapaalle kahden-kolmen kuukauden kuluessa, kuinka todennäköistä on, että hän saa soveltuvaa työtä. Tai tilanteet, joissa opetuslalla työsopimus loppuu kevätlukukauden päättyessä ja uusi työ odottaa elokuussa. Tämän tyyppisissä tilanteissa ei vaikuta kovin tarkoituksenmukaiselta, että työvoimaviranomainen valvoo työnhakijan työnhakuvelvoitteiden suorittamista.

1. Onko teillä yleistä lausuttavaa työtarjouksiin tehtävistä muutoksista?

Vammaisfoorumi huomauttaa, että työnhakija on tunnettava, jotta hänelle voi osoittaa oikeanlaisia työtarjouksia. Työvoimaviranomaisen osaamisesta ja asiantuntemuksesta on pidettävä huolta. Työvoimaviranomaisella tulee olla osaamista vammaisten ihmisten kohtaamiseen ja heidän palvelutarpeensa arviointiin. Palveluissa tulee ymmärtää YK:n vammaissopimuksen veloitteet ja yhdenvertaisuuden edistämisen velvoite.

2. Tukeeko työtarjouksiin heti työnhaun alusta alkaen ehdotettava velvoittavuus työllistymistä ja työtarjousmenettelyn tarkoituksenmukaista toimeenpanoa?

Vammaisfoorumi näkee ongelmallisena, että työtarjoukset olisivat velvoittavia heti työnhaun alusta jo ennen alku- ja täydentäviä haastatteluita. Alkuhaastattelukaan ei välttämättä riitä siihen, että työnhakijasta syntyy työvoimaviranomaiselle kattava käsitys ja että työnhakijan palvelutarve tulee yksilöllisesti arvioitua. Ymmärrys työnhakijan osaamisesta ja työkyvystä on olennaista osuvien ja vaikuttavien työtarjosten tekemisessä.

3. Selkeyttääkö työtarjouksiin ehdotetut muutokset kokonaisuutena työtarjouksia koskevaa sääntelyä?

Ei lausuttavaa.

1. Onko teillä lausuttavaa työnhakijalle tai työvoimaviranomaiselle ehdotetusta velvollisuudesta työnhakuprofiilin laatimiseen ja julkaisemiseen palvelualustalla?

Vammaisfoorumi huomauttaa, että työnhakuprofiilin tekeminen ja julkaiseminen voi olla haastavaa joillekin työnhakijoille. Vammaisfoorumi suhtautuu varauksella työnhakuprofiilien velvoittavuuteen. Työnhakuprofiileista ei ole vielä näyttöä, että ne olisivat todella vaikuttavia tekijöitä työnhaussa ja silti nyt lainsäädännöllä edellytetään kaikkien työnhakijoiden tekevän työnhakuprofiilin.

2. Onko teillä lausuttavaa työnhakijoiden työnhakuprofiilissa olevien henkilötietojen (koulutus, työkokemus, muu osaaminen ja työtoiveet) julkaisemisvelvollisuudesta ehdotetussa muodossa julkisena tietopalveluna?

Vammaisfoorumi näkee anonymisoiduissa tiedoissa mahdollisuuden edistää anonyymia rekrytointia, mikäli palvelualusta alkaa jossain vaiheessa muodostua rekrytoinnin välineeksi.

3. Onko teillä lausuttavaa työnhakuprofiilien tietovarantoa koskevista muutoksista?

Ei lausuttavaa.

4. Onko teillä muuta lausuttavaa palvelualustaa tai työnhakuprofiileja koskeviin muutoksiin?

Ei lausuttavaa.

1. Onko teillä lausuttavaa koulutusta vailla olevia nuoria koskevista muutoksista? Erityisesti Opetushallitusta ja Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskusta pyydetään muun ohella arvioimaan esitettyjen muutosten kohderyhmien suuruutta, koska työ- ja elinkeinoministeriöllä ei ole ollut käytettävissään tähän tarvittavia tilastotietoja.

Vammaisfoorumi huomauttaa, että nykyisellään TELMA-koulutus (työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus) ei pysty vastaanottamaan muita kuin oppivelvollisuusiässä olevia nuoria. Jos esitetty muutos katsotaan tarpeelliseksi, pitää varmistaa, että oppilaitoksilla on riittävästi resursseja järjestää koulutusta myös oppivelvollisuusiän ohittaneille. TELMA-koulutus on tällä hetkellä määritelty niin, että se on suunnattu vaativaa erityistä tukea tarvitseville henkilöille. Mikäli koulutus avataan myös erityistä tukea tarvitseville, on huolehdittava riittävästä resursseista kaikille opiskelijoille.

2. Onko teillä lausuttavaa työttömyysturvaseuraamuksia koskevista muutoksista?

Vammaisfoorumiä hämmentää työttömyysturvaa koskevassa esityksessä ristiriita työnhaun päättymisen kanssa. Nyt työnhaku päättyy ensimmäisestä laiminlyönnistä, mutta työttömyysturvallaissa 2 a luvun 9§ mukaan työttömyysetuus katkeaa toisen kerran jälkeen. Kuinka työttömyysetuus voi katketa toisen kerran jälkeen, jos työnhaku ei ole voimassa?

3. Onko teillä lausuttavaa muista työttömyysturvamuutoksista?

Vammaisfoorumi pitää hyvänä sitä, että työllistymissuunnitelmassa tai sitä korvaavassa suunnitelmassa olisi nykyistä laajemmin mahdollista sopia muuhun kuin tutkintotavoitteiseen koulutukseen hakemisesta sekä pääsäännöstä poikkeavasta opiskelupaikkojen hakemisen tarkasteluajankohdasta.

1. Onko teillä lausuttavaa työllisyysvaikutusarvioihin?

Ei lausuttavaa.

2. Onko teillä lausuttavaa liittyen työvoimaviranomaisvaikutuksiin?

Ei lausuttavaa.

3. Onko teillä lausuttavaa muista vaikutusarvioista?

Vammaisfoorumi huomauttaa, että esityksestä puuttuu arviointi vaikutuksista vammaisiin henkilöihin. Ministeriöt ovat sitoutuneet tällä hallituskaudella siihen, että hankkeissa arvioidaan vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumiseen vaikuttavien lainsäädäntö- ja muiden hankkeiden vaikutukset vammaisten henkilöiden oikeuksiin, ja että kiinnitetään vaikutusten arvioinnissa erityistä huomiota YK:n vammaisyleissopimuksen velvoitteisiin, sekä kiinnitetään huomiota myös eri

hankkeiden yhteisvaikutuksiin. (Oikeus osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallinen toimintaohjelma 2023–2027. Toimenpide 5.)

Muuta lausuttavaa?

Vammaisfoorumi huomauttaa, että hallitusohjelmassa on kirjaus työolosuhteiden järjestelytuen kehittämistä. Työolosuhteiden järjestelytuen ohjeistuksella, jossa huomioitaisiin nykyistä laajemmat käyttökohteet, voitaisiin toteuttaa osittain hallitusohjelman kirjausta. Vammaisfoorumi esittää kuitenkin myös laintasoista uudistusta mm. niin, että työpäivän aikana tapahtuvat siirtymät voisivat sisältyä työolosuhteiden järjestelytuen piiriin, jos henkilö tarvitsee ja hänelle on myönnetty vammaispalvelulain mukaisia kuljetuspalveluja työmatkoihin.

Vammaisfoorumi ry katsoo, että työnhakuvelvoitteiden ja käytänteiden laatimiseen tulisi saada tukea ja ohjausta, sillä kaikilla ei välttämättä ole kykyä, osaamista ja voimavaroja näiden lain vaatimusten täyttämiseen. Vaatimus esimerkiksi työnhakuprofiilin laatimisesta voi olla monelle haastava, erityisesti juuri eniten työllistymisen tukea tarvitseville. Karensien ja rangaistusten sijaan tulee tarjota tarvittavia tukitoimia – esimerkiksi syrjäytymisvaarassa olevien tai mielenterveyskuntoutujien voimavarat eivät aina riitä prosessien hoitamiseen. Monella vammaisella henkilöllä, kuten esimerkiksi autismikirjon henkilöillä, voi olla liitännäissairauksina erilaisia mielenterveyden haasteita. Nykyisetkin työnhaun vaatimukset voivat olla haastavia tälle ihmisryhmälle ja kynnyksen vapauttaa näistä velvoitteista tulisi olla näissä tapauksissa kohtuullisen matalalla, mikäli tosiasiallisia työllistymismahdollisuuksia ei tällä hetkellä ole.

Työnhakuvelvoitteen tulisi koskea vain avoimena olevia työpaikkoja, ei esimerkiksi oman kiinnostuksen kohteina olevia aloja, mikäli avoimia työpaikkoja ei ole. Nyt nykyisen työnhakuvelvoitteen mukaisesti hakemuksiin vastaaminen kuormittaa paljon työnantajia ja jopa vammaisjärjestöjä. Lisäksi näennäisten työhakemusten lähettäminen ei tosiasiallisesti edistä työllistymistä.

Työnhakijoille tulee tarjota myös tukea elämänhallintaan ja omanarvontunnon vahvistamiseen, koska pitkittynyt työttömyys ja pettymykset työnhakutilanteissa syövät itsetuntoa.

Kyröläinen Anni
Vammaisfoorumi ry